

ISTRAŽIVANJA

KATEHEZA – KRŠĆANSKI ODGOJ ZA ODGOVORNU LJUBAV

Marko Pranjić

1. UVODNE MISLI

I u našem narodu sve je manje obitelji koje nude cjelovit kršćanski odgoj. Nemamo pod tim vidom izrađene studije na osnovu koje bismo mogli ustvrditi razloge.¹ Ali, postoje slutnje koje sigurno imaju određenu ukorijenjenost i barem djelomičnu vrijednost argumenata. Najveći postotak roditelja naše vjeronaučne mladeži jesu ljudi koji su rođeni za vrijeme rata ili neposredno iza njega. To je činjenica koju nikako ne treba gubiti iz vida. Naime svima nam je znano da je ratno vrijeme, a kod nas i ono koje je uslijedilo neposredno iza svršetka drugog svjetskog rata, imalo i te kakve posljedice na vjerski odgoj mladih generacija: nije moguće sprovesti sustavnu pouku u vrijeme bombardiranja, materijalnih oskudica i nedostatka najosnovnijih životnih uvjeta. Stoga ljudi koji su rođeni u to vrijeme, odnosno oni koji su u to vrijeme pohađali vjersku pouku, nisu mogli primiti ni usvojiti vrednote na osnovu kojih bi mogli graditi svoj kršćanski svjetonazor.² Kad se još uzme u obzir da je nakon rata uslijedilo političko, odnosno društveno uređenje koje je imalo za cilj rastavu države od Crkve, a s tim i potiskivanje vjerskoga u čisto privatne ako ne i neželjene sfere, onda nije nikakvo čudo da ljudi koji potječu iz toga vremena – većina roditelja naših vjeroučenika – nisu mogli usvojiti vjerske vrednote, a

još manje poistovjetiti se s njima.³ I još jednu činjenicu treba imati u vidu, Crkva je bila dob-

¹ Sličnog mišljenja je i prof. dr. Šime SAMAC, OFM kad u zaključku svog predavanja *Obitelj kao subjekt i objekt kateheze* na IX. Katehetskoj ljetnoj školi u Đakovu 1980. godine, kaže: „Na žalost, mi stvarno nemamo jedne solidne, a niti približne analize s čisto katehetsko-pastoralnog stajališta naše kršćanske obitelji. Odatle i mnoge iluzije i nestvarna poimanja obitelji koja je sigurno u većim poteškoćama nego što se misli.” Usp. Zbornik radova VIII. i IX. KLJŠ, Subotica, 1979 – Đakovo, 1980: *Rast vjere u obitelji* u izdanju Katehetskog vijeća pri BKJ, bez godine, str. 213.

² Usp. Marko PRANJIĆ, *Katehetsko gibanje u nasoj Crkvi poslije Drugog svjetskog rata* – u: *Kateheza* 3(1985)45–61. Za dotičnu problematiku bio je zainteresiran i austrijski katehetsko-pedagoški časopis „Christlich pädagogische Blätter” pa je u nešto prerađenom obliku objavio isti članak u rubrici *Zeitgeschichte*: Marko PRANJIĆ, *Die katechetische Bewegung in Kroatien nach dem Zweiten Weltkrieg* – u: CPB 100(1987)1, 38–42.

³ Mr. Tonči TRSTENJAK, DI u svom hvalevrijednom prilogu: *Situacija naše suvremene obitelji s obzirom na religiozne i moralne vrednote* u Zborniku radova VIII. i IX. KLJŠ, dolazi do zaključka: „da je promijenjena politička, društvena i ekonomska situacija duboko transformirala hrvatsku obitelj i s obzirom na njena vanjska obilježja... i s obzirom na unutrašnje odnose u njoj.” Na osnovu statističkih podataka on tvrdi „da je religioznost suvremene hrvatske obitelji u osjetnom padu”, ali „su segmenti površne religioznosti vidljivi u svim slojevima društva.” Usp. dotični Zbornik str. 199–200.

rim dijelom mišljenja da je ovakvo stanje tek privremene naravi što se znatno odrazilo na vjersku pouku tadašnje mladeži. Naime sustavnost je prerasla, a čekalo se vrijeme kad će se ona moći ponove sprovesti i tako prebroditi novonastalu krizu za vjersku pouku.⁴

1.1. Roditelji naših vjeroučenika

Istini za volju, roditelji sadašnjih naših vjeroučenika – ratna i poratna djeca – nisu bili izloženi samo novim utjecajima. Rođeni su i rasli u obiteljima koje su imale i drukčija vjerska iskustva i vjersku praksu do koje se i te kako držalo. To i jest razlog zbog kojega oni nisu posve nekritično prihvatili novu ponudu. Ako ništa drugo, a ono barem kao mogućnost, ostalo je uvjerenje njihovih roditelja.⁵ U roditeljima naših vjeroučenika dakle sukobljavaju se dvije stvarnosti koje bismo mogli svesti na vrlo jednostavnu formulaciju: ima Boga – nema Boga. Kao i svaka nova generacija i ova je nosila u sebi želju za novinom, zato nije nikakvo čudo da su se mnogi, ako ne baš iz uvjerenja, a ono barem iz mladenačke želje za novinom, djelomično opredijelili za novu ponudu, premda joj, zbog svoje ukorijenjenosti u prošlost, nisu mogli zauvijek i definitivno okrenuti leđa.⁶ Takav jedan stav bio je i razlog određene podijeljenosti u njima samima koja se nužno morala očitovati i na njihovoj djeci. S jedne strane inzistiralo se na tome da postoje vječne vrednote, da su one glavne, da se bez njih ne može u svaganjaju životu, da je prihvaćanje njih jamstvo poštenja čovjeka, a sve skupa je imalo za cilj opredjeljivanje za kršćanstvo, odnosno ispovijedanje Boga, a s druge strane, taj isti stav bio je promatran kao konzervativnost, nemogućnost da se otme postojećoj struji koja po mišljenju nove ideologije nije ništa obećavala doli nazadnost, biti pregažen, nesuvremen, jednom riječju, biti otuđen.⁷ Između pedesetih i šezdesetih godina snage su se lomile pod tim vidom na đacima. U školi su bili napajani novom ideologijom koja vrlo često u obiteljskom domu nije imala nikakvo ili skoro nikakvo uporište. U kući se ustrajavalo na „dobrim starim običajima” koji su pak u školi bili okvalificirani kao mračni i natražni. Zbog svog položaja čak se

istraživanja

morao prilagođavati sad jednoj sad drugoj situaciji: kod kuće svojim roditeljima da ne bi bio zlostavljan zbog novotarija; u školi nastavnicima da ne bi bio na ovaj ili onaj način kažnjavao bilo ocjenom, javnim prozivanjem, direktnim napadajem i tome slično.⁸

1.2. Podijeljenost

Što je jedna takva situacija mogla stvoriti u dušama mladih kršćana? U najmanju ruku podijeljenost koja se očitovala u mučnom, ali životnom pitanju: „Kome sad vjerovati?” Roditelji i Crkva kažu jedno, nastavnici i cjelokupna službena društvena postavka kažu drugo. Jedni naviještaju Boga, a s tim i vjeru u njega kao uporište poštenog ljudskog života, a drugi ga osporavaju kao izmišljotinu i neprijatelja ljudskog oslobođenja. Prvi misle da ako se Boga makne iz društvenog života, onda će nastati sveopća

⁴ Usp. Okrugli stol „Kateheze” i „Maka” – u: Glas koncila br. 31–32 od 4–11. kolovoza 1985, str. 3–4 i br. 33 od 18. kolovoza 1985, str. 3–4.

⁵ Ne treba zaboraviti da su to bili ljudi koji su imali sustavnu vjersku pouku unutar školskih, odnosno župnih struktura i sasvim je razumljivo da je dotična pouka imala relevantan utjecaj i na formiranje svijesti njihova potomstva.

⁶ Usp. Josip BALOBAN, *Kirche in einer sozialistischen Gesellschaft. Analyse der gegenwärtigen pastoralen Situation in der Erzdiözese Zagreb unter besonderer Berücksichtigung der distanzierten Kirchlichkeit*, Zürich–Einsiedel–Köln, 1982; Štefica BAHTIJAREVIĆ–Srđan VRCAN, *Religiozno ponašanje. Manifestacija religioznog ponašanja stanovništva zagrebačke regije*. Izd. Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1975.

⁷ Usp. Mijo ŠKVORC, *Vjera i nevjera. Problem naših dana i Misterij naših duša*, FTI, Zagreb, 1982; Vjekoslav BAJSIĆ, *Nevjera kao masovna pojava* – u: Jukić 9(1979)95–110; Esad ĆIMIĆ, *Religija i Crkva u socijalizmu* – u: Zlatko FRID (izd.), *Vjerske zajednice u Jugoslaviji*, Zagreb, 1970.

⁸ U to poratno vrijeme nisu nedostajala „znanstvena” uvjeravanja u školama koja su se bazirala na kojekakvim teorijama koje su, baš jer su bile takve, ostale na razini čiste pretpostavke ili doumljivanja što ih je vrijeme otklonilo kao neosnovane. Tako npr. Kant–Laplaceova teorija o nastanku svijeta. Zanimljivo je da su se ta „stručna iznašašća” tumačila već djeci u osnovnoj školi kao dokaz protiv neosnovanosti biblijskih tvrdnja o nastanku svijeta. Sa strane prosvjetnih radnika toga vremena nisu manjkale prijetnje, prozivke, potkazivanja, nasilno otklanjanje vjerskih znakova pa i izravna kažnjavanja fizičke naravi.

anarhija, drugi su uvjerenja, ako se sačuva Bog da se neće moći promaknuti čovjeka, a preko njega i cjelokupno društvo. Besklasno društvo postalo je alternativom vjerovanja u Boga i onoga što on nudi za krepostan život.⁹

1.3. Posljedice novonastale situacije

Ovakva mišljenja i sve ono što je proistjecalo iz njih nužno su se odrazila na one koji su trebali biti njihovi promicatelji – djeca. Ne može se reći da među njima nije bilo radikala- ca tako da su se neopozivo opredijelili za ovu ili onu ponudu.¹⁰ Uz jednu su radikalno pristali, a drugu su negirali da ne kažem mrzili. Jednoj su vjerovali, a drugu su prezirali. To su bili radikanci. Međutim ni za to nemamo provjerenih statistika. Oni su ipak bili manjina. Većina je ostala zatečena. Nešto zbog karaktera, nešto zbog okolnosti, a nešto zbog straha, ostali su „neopredijeljeni”. U kući su bili kršćani, u školi su bili ono što je škola od njih tražila.

Takav naraštaj rodio je sebi sličan premda ne istovjetan. Istovjetan nije mogao biti zbog toga jer njihova djeca nisu došla u situaciju u kojoj su se oni našli kao djeca: naime to da je s jedne strane postojalo radikalno opredjeljenje za kršćanstvo, a s druge za novonastalu ponudu. Njihova djeca imaju roditelje koji u većini nisu radikanci, nego „neopredijeljeni”. Međutim, ni društvo kao takvo nije steklo mnogo radikala- ca i kod njega je veliki postotak „nesvrstanih”. U poduzeću se šuti o Bogu, u kući se slavi Bo- žić, krsti djecu, odlazi potajice na misu, potpo- maže Crkvu i uvjerenja su da je to jedini način kako preživjeti, a ni jednoj se strani previše ne zamjeriti.

1.4. Vjerski odgoj u novonastaloj situaciji

Kada se ovo ima u vidu, premda to ni izda- leka nije sve, nije čudo što takvi ljudi sve više puštaju iz svojih ruku vjerski odgoj svoje djece. Oni se smatraju nedoraslim za takvu službu, ne- sigurni su u njoj, nedovoljno kvalificirani, pa ako hoćete, i ne previše zainteresirani. Zato *delegiranje* sve više uzima maha. Djeca se pri- puštaju crkvenim službenicima da ih oni vjerski

odgajaju jer „oni su u tome području bolje verzirani”. S jedne strane to je znak da je naš čovjek, i u novonastaloj situaciji, barem sačuvali respekt prema vjerskom i toliko mu vjeruje da smatra da je dobro da i njegovo dije- te bude vjerski odgojeno, dok s druge pak stra- ne, pomalo gubi svijest da je on *prvi odgovoran* za to da li će njegovo dijete biti vjernik ili samo biti vjerski informirano. Naime da čovjek bude kompletno vjerski odgojen, nije dovoljno da ima provjerene vjerske informacije, da povre- meno bude u društvu gdje se misli, osjeća i živi kršćanski, nego to mora biti sredina u kojoj nikada neće nedostajati takva klima.¹¹ Budući pak da roditeljski dom nije mogao jamčiti ovak- vo ozračje, dešava se to da se djeca, dok su s vjeroučiteljima, vladaju u tom ambijentu na njemu svojstven način, kad napuste taj prostor i načini ophođenja su svojstveni novoj okolini. Ona su naučila da se dok su u vjeronaučnoj dvorani, odnosno s vjeroučiteljem, ne smiju svađati, tući, psovati, vrijeđati i tome sl., kad promijene sredinu, promijene se i načini pona- šanja. Bilo bi pretjerano reći da nova sredina po- tiče posve suprotna ponašanja od onih u vjero- naučnoj dvorani, ali, meni se barem tako čini, u najmanju ih ruku dobrim dijelom tolerira. Posljedica svega skupa jest jedna vrsta shizo-

⁹ Usp. Tomo VEREŠ, *Filozofsko-teološki dijalog s Marxom*, FTI, Zagreb, 21981; Drago ŠIMUNDŽA, *Čovjek, društvo i Crkva*, Split, 1979; Štefica BAHTI- JAREVIĆ, *Religijska situacija na području zagrebačke regije*. Izdao Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1985.

¹⁰ Pod tim vidom znakovit je i film našeg režisera Emira Kusturice: *Otac na službenom putu*. Ipak je ovakva situacija rodila više indiferentizma nego radi- kalnog opredjeljenja. Da je indiferentizam dosta kom- pleksna pojava upućuje i sve veći broj mislilaca koji se bave ovom, u isto vrijeme, i vjerskom i nevjerskom problematikom. Usp. pod tim vidom „Obnovljeni život”, 3–4 (1986).

¹¹ Usp. npr.: A. APARISI, *Invitación a la fe. Constantes para una pedagogía catéquetica*, Publica- ciones ICCE, Madrid, 1972; Joseph COLOMB, *Kate- heza životnih dobi*, KSC, Zagreb, 21981; F. COUD- REAU, *La foi s'enseigne-t-elle? Réflexions et orien- tations pour une pédagogie de la foi*, Centurion, Pa- ris, 1974; E. FEIFEL, *Glaube und Bildung* – u: Fei- fel E i drugi (izd.), *Handbuch der Religionspädagogik*, sv. 3, 25–41.

frenične pojavnosti kod ljudi. Oni su u isto vrijeme kršćani i bogohulnici, molitelji i priklinjatelji, osobe koje praštaju i koje su spremne podizati parnice za koje su u stanju uložiti cijeli imetak, osobe koje trebaju poštivati tuđe vlasništvo i u isto vrijeme otuđivati ga bez ikakve grižnje savjesti, osobe po nauci vjeme, a u praksi koriste svaku priliku da to ne budu i tome slično.^{1 2}

1.5. Okolnosti utječu na ponašanje

Ne može se reći da okolnosti u kojima žive djeca poslijeratne generacije – naši vjeroučeni – nisu utjecale na njihov način ponašanja. Kod njih su već ozakonjena dva ako ne i tri načina ponašanja: onaj u vjeronaučnoj dvorani, onaj u školskoj učionici i onaj u roditeljskom domu. Imaju ti načini i svojih dodirnih točki, ali i velikih razmimoilaženja. Neki su od njih bliski jedni drugima, dok se drugi jako razilaze. Nekad dobro surađuju škola i obitelj, nekad obitelj i Crkva, ali rije tko Crkva i škola. Budući da tu postoje razlike u pristupima, nužno je da se one i očituju, da se za njih opredjeljuje i da ih se kao takve pounutrašnjuje, a iz njih onda niču i životni stavovi. Imamo dakle pred sobom dosta kompleksnu stvarnost s kojom treba ozbiljno računati ako želimo odgajati kršćanina, a putem toga i cjelovitog čovjeka.

1.6. Odgojne institucije

Ni jednu od ovih odgojnih instanci ne treba zapostaviti ili zanemariti. Sve one imaju svoje „ambasade” i svoje „ambasadore”. Idealno bi bilo kada bi sve odgojne institucije međusobno surađivale, kada bi se međusobno upotpunjavale, kada bi jedna za drugu ostavljale prostore.^{1 3} Nezgoda je u tome što svaka od njih svojata da bude mjerodavnija od druge što često puta svršava u vodama isključivosti. Ako pak ne postoji suradnja, onda barem treba shvatiti da ni jedna od njih nije nebitna za odgoj, nego da svaka ima svoj specifični utjecaj na odgajnika. Funkcija jedne institucije ne bi se trebala iscrpsti u pobijanju „odgojnih zabluda” koje druga „naturava”. Tim se ne želi reći da svaka od njih ne treba i ne mora biti kritična, ali kritič-

nost neka ide za traženjem istine, a ne pripisivanjem zabluda. Mislim da smo od toga još daleko, ali nije isključeno da smo bliži nego što smo nekad bili. Pokušavamo barem nešto čuti od onoga što se govori ako ne baš sve. I to je već puno iako ne mnogo. Puno je da priznamo da sve tri institucije imaju znatan utjecaj na mlade ljude; da svaka ima svoj pristup, svoj način nuđenja vrednota i pomalo „svoje” vrednote; da bi trebalo to sve skupa uskladiti i na jedan određeni način ograničiti područja djelovanja, ali u isto vrijeme stvoriti mogućnosti za međusobnu suradnju i naći način kako učiniti da mlada osoba raste u svoj svojoj punini i da postaje sve cjelovitija. Bojimo se reći da je samo jedna od njih mjerodavna, kompetentna i samodostatna, jer nam praksa pokazuje suprotno. Zato sve dotle dok ne postoji savršeni sklad između odgojnih ustanova trebala bi svaka od njih nastojati da bude što dosljednija i što kvalitetnija u vlastitim ponudama. Ako je istina da svi skupa idemo za unapređivanjem čovjeka, onda je nemoguće da se jednog dana nećemo sastati noseći sa sobom „svaki svoje dare”.

Ovo uvodno razmišljanje bilo je potrebno kako bi se dostatno široko uočila problematika situacije unutar koje treba obaviti dužnost kršćanskog odgoja za odgovornu ljubav. Kao vrednota cjelovitog ljudskog odgoja pripuštena je sa strane roditelja prvenstveno katehetama odnosno katehisticama. S jedne strane, to je znak njihova povjerenja u nas, s druge pak strane, naša profesionalna dužnost da odgovorimo kompetentno, što će reći dovoljno stručno na to nji-

---

¹² Očito da u ovoj situaciji život i vjerski život čovjeka ne idu ispod ruke. Ukoliko se vjerski stavovi ne nadahnjuju na konkretnoj, svakidašnjoj ljudskoj situaciji i ukoliko ta ista nije platforma vjerničkog „dokazivanja”, sumnjat je u njeno kršćansko nadahnuće. Usp. Joseph GEVAERT, *Ljudsko iskustvo i kateheza*, KSC, Zagreb, 1980.

¹³ Usp. A. AMATO, (izd.) *Annuncio cristiano e cultura contemporanea* – u: Concilium, 14(1978) 4, 100–115; G. BAUDLER, *Religiöse Erziehung heute*, F. Schöningh, Paderborn–München–Wien–Zürich, 1979; T. GOFFI, *Una fede acculturata nell'oggi* – u: Note di Pastorale Giovanile, 11(1977)5, 5–18; P. POUPARD, *Evangélisation et nouvelles cultures. Points de repère* – u: Nouv. Rev. Theologique, 109 (1977)4, 532–549.

hovo povjerenje, imajući u vidu i naše nedosljednosti vezane uz krize ove ili one naravi.

2. KRŠĆANSKI ODGOJ ZA ODGOVORNU LJUBAV

2.1. Pokušaj definicije odgoja za odgovornu ljubav

Jedan od vrlo važnih vidova cjelovitog odgoja svakako je odgoj za odgovornu ljubav. Ovdje se ne misli isključivo na umijeće pristupa čovjeka čovjeku, izbor čovjeka za vlastitog životnog druga, nego također i na opredjeljenje koje kao vrhovni cilj ima ljubav prema spasenjskom djelu Božjem namijenjenu čovjeku, a kroz to i prema samome Bogu. Zato dok razmišljamo o odgoju za odgovornu ljubav nemamo isključivo pred očima čovjeka koji si traži ženu ili muža, nego i čovjeka koji teži za, posjeduje i njeguje odgovornu ljubav prema se ona ne zauzima za čovjeku, ali ga i ne isključuje.

Ako bi se trebalo ukratko kazati u čemu se sastoji odgoj za odgovornu ljubav, onda bi se moglo reći: u poštivanju osobe drugoga; u prihvaćanju vlastitih odgovornosti i to kompetentno, mudro i odlučno, stavljajući na stranu sve ono što je djetinjasto te plod strahova i predrasuda; u zauzimanju stavova, a da se ne postane žrtva vlastitih emocija ili pak da se ne bi predvidjelo poteškoće koje bi mogle uslijediti nakon donesene odluke. Osoba odgojena za odgovornu ljubav je ona koja odlučno izvodi poduzeto djelo te ima vlast nad samom sobom, nad svojim jezikom, svojom fantazijom, emotivnošću, raspoloženjem, simpatijom i antipatijom, vlast nad predrasudama i dojmovima. Zrelost te vrste sastoji se prvenstveno u pravilnom reguliranju ljudskih sklonosti i preuzimanju odgovornosti za vlastite čine te promicanju tih istih zbog njihove nutamje vrijednosti, a ne zato što ih je netko naredio i ne zato što svi čine tako.¹⁴ Nije onda čudno da je odgovorna ljubav jedna od najtraženijih vrijednosti u današnjem svijetu. Što pod tim vidom ima ponuditi kršćanstvo? Da li je njegova ponuda nešto što može zainteresirati i suvremenog čovjeka živio on ne znam u kakvom političkom sustavu, izišao on ne znam iz kojih školskih sistema.

2.2. Neodgovorena pitanja

Ljubav je izvorno kršćanski pojam i toliko je svojstven kršćanstvu da je ono bez nje nezamislivo.¹⁵ Ivan ovim pojmom pokušava definirati samog Boga pa kaže: „Bog je ljubav.”¹⁶ Zašto je ipak u tom kršćanstvu došlo do jednog određenog zaziranja od pričanja i razmišljanja o određenom obliku ljubavi? Zašto prihvaćamo caritas – djelotvornu ljubav, ljubav radikalnog redovnika odnosno redovnice prema svom Gospodinu kojeg se jednom „čulo i osjetilo”, a teže ili nerado razmišljamo o ljubavi mladića i djevojke, misleći da to može postati „opasna igra”? Zašto od nas vjeroučitelja odlaze mladići i djevojke kad osjete da počnu značiti nešto jedno za drugo? Zašto studenti i studentice prestaju zalaziti u vjeronaučnu skupinu kada se međusobno zaljube? Zašto naši vjeroučenici izbjegavaju katehetu odnosno katehisticu kad su u društvu svoga prijatelja odnosno prijateljice? Zašto misle da se pred vjeroučiteljem ne smije pokazati znak nježnosti prema osobi koja se voli? Zašto naše katehete i katehisticice bez ikakvog opterećenja mogu pomilovati dijete, podignuti ga na ruke, poljubiti ga, a kad to odrasli međusobno čine okreću se od njih glave, svašta se o njima misli pa i govori? Što je to? Zar je samo djetetu potrebno topline? Zar samo ono traži pažnju? Zar i ono, ako ćemo biti radikalno ušiljeni, ne može biti izvor „napasti” i „grešna prigoda”? Pretjerao bih kad bih tvrdio da je to identično! Zašto moj osnivač, sv. Ivan Bosco, moli svoju braću da mu oprostite ako je koga sablaznio što je držao dječaku ruku oko vrata dok je slušao njegovu ispovijed? Zašto su se u povijesti Crkve događale s pojedinim lju-

¹⁴ Usp. Marko PRANJIC, *Neke antropološke komponente redovničkog poziva* – u: Zbornik radova Osmog redovničkog tjedna: Redovnički identitet, KVRPJ i UVRPJ, Zagreb, 1984, str. 39–48, naročito stranice 47–48.

¹⁵ I letimičnom čitaču novozavjetnih tekstova brzo postaje očito da su ne samo Gospodinove riječi nego nadalje njegova djela prožeta i nadahnjivana ljubavlju prema čovjeku. Po tome i njegova „nauka” biva izvornom i neponovljivom.

¹⁶ 1 Iv 4,16.

dima čudne stvari samo zato što su htjeli sačuvati krepost čistoće? Ne mislim na mučenike kreposti čistoće nego na one koji su se učinili nesposobnima za bračni život!¹⁷ Zašto su se među kršćanima rodili pokreti koji su osporavali, dapače prezirali sve što je tjelesno?¹⁸ I toliko drugih *zašto* na koje do dandanas nije odgovoreno premda se pitanje i dalje postavlja, premda se zbog neprikladnih odgovora događaju opredjeljenja koja nikako ne idu u prilog kršćanstvu! Kaže se, premda možda ipak malo pretjerano, da je Crkva izgubila radništvo zbog prodora industrijalizacije i svoje nemoći da ga zgodno prihvati i nađe odgovarajuće oblike za pastvu tog sloja ljudi.¹⁹ Neki predviđaju da bi se slično moglo dogoditi i s mladima ukoliko se ne počne ozbiljno razmišljati o onome što njih i tišti i raduje, zbog čega će, budući da im se ne nude odgovarajuća uvjerenja, okrenuti leđa i samoj Crkvi – koja je cjelokupna panorama vrednota sintetiziranih u kršćanskoj kreposti čistoće.

2.3. Razmišljanja nad otvorenim problemom

Ne umišljamo si da je lako odgovoriti na ova pitanja, ali barem pokušajmo razmišljati o problematici koja iza njih stoji. Izgleda da je kod mnogih kršćana, pa ako hoćete i vjeroučitelja, i sama pomisao na problematiku šeste Božje zapovijedi materijom ispovijedi. Zanimljivo je kod naših penitenata analizirati njihovu tvrdnju: „Sagriješio sam mišlju!” Barem u 90% slučajeva – govorim iz iskustva! – to se odnosi na propuste protiv šeste Božje zapovijedi. Je li to samo područje gdje se može griješiti mišlju? Jesu li naši ispovijednici svjesni da zauzimajući takav stav prema problematici spolne naravi pomalo – svjesno ili nesvjesno – blokiraju i samo razmišljanje i ozbiljno traženje rješenja problema koji se stvaraju na tome području? Ako je suprotno istina, kako to da kod kršćana postoje takva i tolika opterećenja pod tim vidom? Ako mi ne budemo mislili, ako si ne budemo ozbiljno postavljali pitanja, ako problem drugih za nas ne postane izazov, ako njegova muka i njegove poteškoće ne budu za nas poticaj da razmišljamo, da tražimo rješenja, onda se jedno-

stavno bojim da će nam se dogoditi da zbog propusta, slabosti, nedostataka, pa ako hoćete i grijeha, odbacimo samog grešnika što sigurno nije Gospodinova ni metoda ni želja. Ne izlazi se iz ove situacije tako da se rješavaju pojedini kazusi ili da se traži što je dozvoljeno a što nije, do koje se mjere u jednoj stvari može ići naprijed, a kad se treba povlačiti! Budući da je to teško znati, stvorila su se dva ekstrema: jedan koji na tome području jako teško može uočiti grijeh i drugi koji je uvjerenja da je na tome području skoro sve grijeh, čak što više, da se tu ne može raditi o malim, nego o velikim i smrtnim grijesima. I među samim moralistima stvar nije posve jasna,²⁰ kako će tek biti jasna izravnim djelatnicima u katehezi? Zato se unaprijed treba ograditi od ovakvog pristupa problematici, premda će ona često puta biti nametnuta od samih vjeroučenika koji su odgojeni u tom stilu. Pokušajmo stvar postaviti načelno!

---

¹⁷ Nisu rijetki slučajevi, pa i iz otačkog vremena, da su neki pojedinci, težeći za savršenim sjedinjenjem s Gospodinom, otklanjali sve ono što bi ih u tome moglo i najmanje smetati. Žrtva toga nastojanja često je bio i njihov sjetilni život kojeg su do te mjere potiskivali da suvremenom čovjeku izgledaju nenaravni i kao takvi nedostojni nasljedovanja na tome području. Kao primjer mogao bi se ovdje spomenuti Origen.

¹⁸ Zanimljivo je konstatirati da već prva stoljeća Crkve Kristove bilježe ovakva zastranjenja. Istini za volju ovakva su nastojanja bila osuđivana od službene Crkve, međutim u praktičnom životu imali su i te koliko pristalica. Primjera radi spominjemo ovdje montanizam pa i u novije vrijeme janzenizam. Uistinu ovakva razmišljanja imala su i dotičnu podršku pa i neko uporište u praksi novozavjetnog čovjeka. Ipak sveopća Crkva ih nije nikad priznala kao nešto što se treba besprijeekorno prihvatiti i nasljedovati.

¹⁹ Prvi pokušaj sa strane službene Crkve u smjeru evangeliziranja industrijaliziranog čovjeka jest enciklika pape Lava XIII. *Rerum novarum* od 15. svibnja 1891. Njegovu ideju preuzima i produbljuje papa Pio XI. u svojoj enciklici *Quadragesimo anno* od godine 1931. Sličnom problematikom se bavi i enciklika pape Ivana XXIII. *Pacem in terris*, odnosno pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* II. vatikanskog sabora.

²⁰ Usp. Ambrogio VALSECCHI, *Nuove vie dell'etica sessuale. Discorso ai cristiani*, Queriniana, Brescia, 1972; Odila VERONESI, *L'educazione sessuale nella famiglia e nella scuola*, LDC, Torino, 1981; Različiti autori, *Giovani e problema morale*, LDC, Torino, 1982; Gabriel MADINIER, *La coscienza morale*, LDC, Torino, 1982.

2.4. Kršćanska ponuda u literaturi

Duboko sam uvjeren da kršćanstvo ima svoju ponudu i s obzirom na ovo čovjekovo pitanje te s obzirom na muku koju izaziva neriješena problematika seksualne naravi samo je ona možda premalo, rekao bih čak, preplitko razmatrana. Istini za volju, sedamdesetih godina bilo je more takve literature i na kršćanskim štandovima.²¹ Što ona sve obrađuje? Obično tretira čisto genitalnu problematiku – funkcioniranje muških i ženskih spolnih organa, pitanja prokreacije, odgovornog očinstva, kontracepcijskih sredstava, spolnih bolesti, devijacija na području spolnog života, itd, ali ono što bi moglo zanimati jednog kršćanina i općenito čovjeka koji se ne želi zaplesti u stvar ili pak kuriozirati sad ovo, sad ono, nego naći jednu solidnu alternativu postojećim ili mogućim devijacijama, toga nema ili ima tek u sramežljivim i često puta neuvjerljivim i isforsiranim tonovima. Zadržavanje na tome što je „normalno”, a što je „nenormalno” za određenu dob ili određeno stanje, što je „znanstveno osnovano” ili pak puka tlapnja, ne daje odgovor na postavljeno pitanje.

Kad se čita literatura nekršćanske provenijencije,²² onda se obično nailazi na osude crkvenog morala i nazadnjaštvo Crkve na tom području. Gdje je zapravo istina? Ima li Crkva što kazati što bi nadišlo čisto biološke konstatacije ili moraliziranje? Nudi li Evanđelje nešto što bi moglo biti alternativom postojećem stanju? O tome, moramo priznati, kršćanska literatura dobrim dijelom šuti. Tu i tamo, kod nekih velikih mistika, pojave se tvrdnje koje daju naslutiti da ljudi duboko ukorijenjeni u Boga sasvim mirno i dosta odvažno razmišljaju i o tome vidu ljudskog bivanja.²³ To će reći da se naša tjelesnost i sve ono što iz nje proistječe ne kosi nužno s onim što mi nazivamo „blaženim gledanjem”. Dapače! Čisto ljudska situacija zaljubljenosti, odnosno ljubavi, slika je onoga što čovjek doživljava u susretu s Bogom. Nisu rijetke izjave Svetog pisma Starog i Novog zavjeta pod tim vidom.²⁴ Upravo zbog toga, ako ni zbog čega drugoga, taj bi tematici trebalo posvetiti više pažnje, a ne prelaziti preko nje kao da se tu sve samo po sebi razumije, kao da se tu

nema što novoga kazati, kao da je suvišno na to gubiti vrijeme i mozak, kao da je opasno tome se ozbiljno posvetiti. Postoji tu more predrasuda. Za one koji bi htjeli nešto napraviti misli se da su u krizi zvanja ili u najmanju ruku da se bave novotarijama od kojih nema nikakve koristi jer je rečeno sve što je trebalo biti kazano.

Da li je to baš tako? Postojeća literatura pokazuje suprotno. Doduše, puno je napisano o toj problematici, ali je jako malo rečeno oduševljenoga, uvjerljivog, osnovanog na alternativni – o kreposti čistoće koja je predispozicija da se može odgovorno ljubiti. Uobičajeni rječnik o ovome predmetu je kategoričan, imperativan, restriktivan, zabramben ili obezvređujući.²⁵ Sve to da naslutiti da nismo dovoljno osjetili ljepotu i čar alternative, da nismo postali gospodari situacije, da nismo uronili u ono što Gospodin daje pojedincima. Ono što se dobro voli, o čemu se sanja, što se iz iskustva poznaje, čime se superiorno vlada, o tome se razmišlja sasvim mimo i argumentirajući; iznose se tvrdnje koje imaju svoje provjereno uporište.

Ne bismo li i mi mogli na taj način govoriti o

---

21 Usp. C.T. ALTAN, *I valori difficili*, Bompiani, Milano, 1974; M. T. BELLENZIER, *Il mondo delle ragazze* – u: Note di pastorale giovanile, svibanj 1980; G. C. MILANESI, *Impotesi sulla religiosità dei giovani* – u: Različiti autori, *Il futuro della fede nelle attese dei giovani*, Cittadella Editrice, Assisi, 1978; G. C. MILANESI, (izd.), *Oggi credono così*, LDC, Torino, 1981.

22 Usp. M. i T. KOŠIČEK, L. ANDOLŠEK, M. BOSANAC, *Nauka o spolnosti*, Interpres, Beograd, 1971; M. i T. KOŠIČEK, *ABC ljubavi*, Zagrebfilm, Zagreb, 1979; M. i T. KOŠIČEK, *Život u dvoje*, Prosvjeta, Zagreb, 1979; P. MANDIĆ, V. ERCEG, *Problemi polnog razvoja i ponašanja mladih*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1969; W. POMEROY, *Djevojke i seks*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1972; W. POMEROY, *Mladići i seks*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1972.

23 Dosta je pod tim vidom pročitati životopis, odnosno neke spise kršćanskih velikana svetaca kao što su sv. Benedikt, sv. Franjo Asiški, sv. Terezija Avilska, sv. Katarina Sijenska, sv. Ivan od križa itd.

24 Recimo knjiga proroka *Hoseje*, *Pjesma nad pjesmama*, pojedini navodi iz *Evanđelja*, *Ivanove poslanice*, *neke poslanice sv. Pavla* itd.

25 Ovakvim oblikom pristupa seksualnoj problematici obiluju malo stariji moralni priručnici, oni homiletski pa u mnogim slučajevima i katehetski.

kreposti čistoće – bazi odgovorne ljubavi – koja se kod redovnika manifestira u obliku praktičiranja zavjeta, kod klera održavanjem celibata, kod drugih kršćana vjernošću sadašnjem ili budućem vjenčanom drugu? Na taj način mogli bismo dati svoj doprinos cjelovitom odgoju za odgovornu ljubav. Svi smo dakle zahvaćeni ovim razmišljanjem, i vjeroučitelji i vjeroučenici.

2.5. Vjeroučiteljeva odgovorna ljubav

Počnimo od kateheta! Vjerujem da vam je sa strane vjeroučenika često puta bilo postavljeno slijedeće pitanje: „Časna, kako to da se vi niste udali?” ili „Zašto se velečasni ne žene?” Pitanje tako staro, a uvijek tako svježije, izazovno za one koji nas motre, izazovno za nas same koji moramo na njega odgovoriti.

Prije svega, zbog čega vjeroučenici postavljaju takva pitanja? Postavljaju ih jer ne vide izravno objekt naše ljubavi i jer im zbog toga naš stil života izgleda neuobičajen. Vjeroučenici znaju da se manje-više svi muškarci žene, a žene udaju, osim iznimnih slučajeva kojima to možda nije pošlo za rukom zbog ovog ili onog nedostatka, ove ili one okolnosti. Među ljudima vlada mišljenje što je čovjek zgodniji, zdraviji, pametniji, bogatiji, ugledniji, tim ima više mogućnosti za izbor životnog druga. Kad pak ti isti ljudi naiđu na svećenika, odnosno redovnicu tih ili sličnih kvaliteta onda njihovo pitanje biva još osnovanije i još naglašenije. Gledano dakle kroz prizmu uobičajenosti, odnosno vrednovano kriterijima ekonomije, njihovo je pitanje sasvim na mjestu i zbog toga se ne bi trebalo uzrujavati.

Je li potrebno odgovarati na ovakva pitanja? Zašto ne! Zašto ne bismo onima koje odgajamo u punini vjere nešto rekli i o svojoj osobnoj odluci, o svojoj Ljubavi? Zašto im ne bismo pričali o tome „kako smo bili zavedeni i kako smo se dali zavesti”?²⁶ Zašto neke stvari smatramo velikom tajnom kojom želimo samo mi raspolagati? Zar nam nije dano da dalje dajemo.²⁷ Zar nismo pozvani da pozivamo? Čime je uvjetovana naša zakleta šutnja? Bojaznošću da slučajno „ne bacamo biserje pred svinje”²⁸ ili nečim drugim? Kad je srce puno, ono ne može šutjeti, a ako je prazno, onda se to ne može sakriti!

Ako djevojka ima pravo na izbor svoga mladića i ako mladić može birati djevojku po miloj volji i uvjerenja su i jedno i drugo da čine dobro samo zato što slušaju glas svoga srca, zašto i redovnik, odnosno redovnica ne bi smjeli ili mogli činiti isto te tražiti ono što nose u svome srcu kao veliku tajnu i u tome vidjeti ostvarenje svoga života? Naš izbor nije bijeg, niti je plod nedostatka mogućnosti opredjeljenja. „Preda mnom je stajalo toliko toga. Mogao sam birati po miloj volji. Osluškiavao sam sebe i pitao se: za koga si rođen? Odgovorio sam: za Njega, za onoga koji će ispuniti moje biće smislom, koji me neće sputati i ljubomorno čuvati za sebe ne dajući mi da budem ja, za Njega koji će biti sretan zato što sam ja sretan, koji će se radovati da ne budem ničije vlasništvo, a opet pripadati svima. I Njemu, jer sam bio iskren prema sebi, rekao sam da. U tome trenutku on više nije bio on, niti ja ja, nego on u meni, a ja u njemu. Njega nije bilo bez mene, niti je mene moglo biti bez Njega. Moji koraci su na jednom počeli bivati Njegovi, a Njegove misli moje, moje ispružene ruke prestale su bivati moje jer on je njima grlio, njima pridizao, njima brisao bol, njima razrješivao teret, njima dijelio i sebe i mene ne bojeći se da će nas nestati. I što je više dijelio, sve nas je više bilo i što nas je više razdavao, sve smo si postajali bliži: on meni, a ja njemu. Brzo sam osjetio da dati njemu ne znači biti lišen, nego imati u izobilju. Zato nisam ništa više štedio nego sam mu rekao: 'sve moje je tvoje'²⁹ bez ikakve bojaznosti da sam se zaletio. Jednostavno nisam više osjećao potrebu da to uzmem natrag, niti sam osjećao da je to otišlo negdje daleko od mene. Tada mi je postalo jasno da je 'blaženije davati nego primati'.³⁰ I ja krenuh ovom stazom ne misleći da ću se tek na njenom kraju sresti s njim. Pa on je tu, tu pored, tu ispred, tu sa strane.³¹ Zato mi je bilo teško shvatiti brata koji

26 Jer 20,7.

27 Mt 10,8.

28 Mt 7,6.

29 Lk 15,31.

30 Dj 20,35.

31 Dj 17,28.

reče za njega: 'Gospodaru! Znao si te: čovjek si strog... pobjah se stoga, odoh i sakrih talent tvoj u zemlju. Evo ti tvoje'.³² Pa on nije strog, nije dao od svoje neimaštine da bi se bojao da mu se ne vrati. On je dao da ti imaš i da dalje daješ, a jer je znao da se darivanjem umnaža, povjerio je to tebi. Čemu se onda bojiš za dar kada se ne boji darivatelj? Njegov je dar u stanju umnažati sama sebe. Zato je tvoje dati jer on ne može drukčije nego dati preko tebe! Budu li to darivanje svi ozbiljno prihvatili kao ti i ja, onda će među nama vladati ono što on hoće: kraljevstvo pravde, kraljevstvo mira, kraljevstvo odgovorne ljubavi. U njemu neće biti vrednije ovo od onoga, nego će sve biti jednako vrijedno, i svi će se osjetiti jednako vrijednim. Svatko će davati ono što mu bude svojstveno i svatko će biti ono na što je pozvan. Zato neće biti zavisti niti će biti omalovažavanja. Redovnik će biti sretan zbog svog redovništva, mladić zbog svoje djevojke, djevojka zato što je voljena i što može voljeti, a svi ćemo znati da smo pozvani da budemo ono što on od nas želi bez ikakve bojazni da ćemo biti manje sretni slijedeći njegov poziv. Neće više biti pitanja: Zbog čega? Kako to? A još manje obezvređivanja jer svima će biti jasno da se može biti sretan tek onda kad je svoj na svome! Pa zar to nije obostrani odgoj za odgovornu ljubav? Ti voli koga voli srce tvoje, a meni pusti da činim isto pa ćeš vidjeti da ćemo se sresti i upravo zbog toga neizmijemo voljeti!"³³

Kada bi snagom našega zavjeta čistoće ove vrednote bile prisutne u nama na ovaj način, vjerujem da bi se teško našao netko tko bi našu odluku osudio kao besmisleni, bespotrebni, neljudski i kao takvu suvišnu. Pa ako bi se slučajno tko i drznuo, ne bi nam smetalo jer se ne živi od tuđih izjava, nego od vlastitih uvjerenja. Toliko o toj stvari sa strane vjeroučitelja!

2.6. Odgovornost za odgovornu ljubav

Vjeroučiteljeva se dužnost ne iscrpljuje u tome da vjeroučenike nauči nekoliko teoloških aksioma, da im protumači liturgijske obrede, da ih nauči naizust zapovijedi Božje, odnosno molitvene formule. Ukoliko je kateheta prvenstveno odgojitelj vjere pojedinca i zajednice ne

može se obraćati čovjeku, a da nema u vidu njegovu cjelokupno dobro, njegovu cjelovitost kao osobe.³⁴ Istini za volju, kateheta je vjerski odgojitelj, ali vjerski odgajati ne znači indoktrinirati, nego uvoditi u sveobuhvatni poklad ljudskog bivovanja iz kojega svakako, budući da je ona ontološki vezana uz ljudsko biće, nikako ne može izostati vjera.

Samo poimanje vjere ima sigurno svoje različite profile. Neki je doživljavaju prvenstveno kao nešto što je izričito vezano uz crkvene zidove, uz privatni obiteljski dom, uz nekoliko trenutaka preko dana, uz možda mjesečno ili godišnje prisustvovanje sakramentima. Kod mnogih vjera nije nešto što nadahnjuje cijeli život, ona nije svetište iz kojega se crpi snaga za sva ljudska događanja, ona je propis, obaveza, dužnost. Takav pristup vjeri ukružuje i ljudsko razmišljanje ili, bolje rečeno, ne omogućava ga jer se već unaprijed sve zna, sve je propisano, sve je unaprijed određeno i rečeno što je trebalo biti kazano.³⁵

Kad se sa takvim poimanjem vjere pristupi mladoj osobi koja ima problema s odgojem za odgovornu ljubav, onda se tu nema što puno

32 Mt 25,24–25.

33 Ispovijest jednog katehete.

34 Usp. B. MÜLLER, *Von der Wirksamkeit des Katecheten* – u: *Katechetische Blätter*, 78(1951) 108–110; J. SOLZBACHER, *Der katholische Priester als Lehrer und Erzieher* – u: KB 84(1952)97–102; 154–159; A. EXELER, *Sendung und Aufgabe des Katecheten im Licht der Briefe des heiligen Paulus* – u: KB 85(1960)171–176; B. GERNER, *Über das Selbstverständnis des Katecheten* – u: KB 86(1961) 395–405; I. ROCHOLL-GÄRTNER, *Beruf und Berufung des Katecheten* – u: *Isti (izd.) Im Dienst des Glaubens (Handbuch der missio canonica)* sv. 2, Trier, 1962, 325–344; BERZ A., *Die Persönlichkeit des Religionslehrers im Wunschbild der Schüler* – u: *Anima* 18 (1963) 300–306; H. HALBFAS, *Fundamentalkatechetik*, Düsseldorf, 1969, 273–283.

35 Usp. Marko PRANJIĆ, *Neki vidovi pastoralna mladih danas* – u: *Kateheza*, VII (1985) 5–29; W. ERL, *Methoden moderner Jugendpastoral*, Tübingen, 1968; I. FUČEK, *Moralna problematika u odgoju predadolescenata i mladih s obzirom na njihovo opredjeljenje za vjeru ili nevjeru* – u: *Vjera mladih i župska zajednica. Zbornik radova X. i XI. Katehetske ljetne škole. Varaždin, 1981–Pazin, 1982*, str. 104–118; Marko Pranjić, *Kateheza u službi života* – u: *Kateheza*, VIII (1986) 1, 17–35.

reći. Nabroje se propisi, kaže se što se ne smije, zaprijeti se kaznom, zgrozi se i na samu pomisao da bi se nešto moglo dogoditi, stavi se grijeh u prvi plan tako da mlada osoba ostane jednostavno šokirana. Ali ona zna da je ono što nosi u sebi lijepo, da je toliko drago da se može dijeliti samo sa dragom osobom. Ona zna da je od onoga trenutka njen život postao drukčiji. On je postao pun. Više nema dosade, više nema nemogućih stvari, više nema takve žrtve na koju se ne bi pristalo samo da se sačuva taj veliki unutarnji osjećaj i onaj koji ga je u njoj potakao. Kad u njoj taj poticaj ne bi bio jači od svega drugog, onda bi se ona najvjerojatnije u trenutku takvih katehetinih iskaza zamrzla i ostala nijemo ukopana. Međutim ljubav je puno jača od prijetnje, sklonost je veća od bojazni da bi se moglo učiniti nešto nevaljalo, i mlada osoba bez obzira na sve rečeno, nešto snagom vlastite sklonosti, nešto snagom osobnog nadahnuća, nešto željom za novinom, ide naprijed. Ona nije kriva što ide. Njoj je svojstveno ići. Ako pak ostaje bez pratnje u tom svom hodu, bez prijateljske prisutnosti onoga koji zna i može oplemeniti cjelovitu stvar, koji ju zna zgodno usmjeriti, njome ravnati, onda to nije kriva mlada osoba. Krivi su oni koji smatraju da imaju nešto reći, a ne znaju to kazati, koji imaju nešto poručiti, a ne znaju na koji to način učiniti, koji bi trebali nešto priopćiti, a nisu sigurni u svoju ponudu.

Što se ovdje dešava? Događa se naime to da vrlo često i oni koji govore i oni koji slušaju negdje u dubini svoga bića nisu uvjereni u ono što govore ili u ono što slušaju. Upravo zbog toga se stvara raskorak između navješćivanog i življenog. Stvar je samo u tome što neki smatraju da im je *dužnost* govoriti, da im je *dužnost* nadzirati, da im je *dužnost* priječiti, a drugi misle da je njihovo *pravo* ne vjerovati u ono što prvi kažu sve dotle dok to ne pokažu. Treba li ovdje svaljivati krivnju na nekoga? Ne! Pokušava se samo uočiti funkcioniranje mehanizma tzv. mladenačke neposlušnosti. Mladi su zbog svog psihičkog raspoloženja spremni uhvatiti se u koštac s kudikamo zahtjevnijim stvarima nego što je sustavni rad nad sobom samim, samo bi moralo biti uz njih ljudi koji vjeruju u ono što kažu, koji sami žive ono što navi-

ještaju, koji istinski cijene ono što preporučuju. Prema tome ukoliko ima nedosljednosti, opasno ju je pripisati samo jednoj strani.³⁶ Ona je svojina svih skupa. Ako bi se trebalo govoriti u postotcima onda je to sigurno pola–pola.

3. FAZE ODGOJA ZA ODGOVORNU LJUBAV

3.1. I tijelo je važno

Kao i sve druge ljudske manifestacije, odgoj za odgovornu ljubav je usko vezan uz tjelesnost.³⁷ Neka nas to ne smeta jer je neosporivo da pred Gospodinom tijelo uživa veliki ugled. Svjedok su tome četiri osnovne istine naše vjere: stvaranje,³⁸ u tjelovljenje,³⁹ euharistija⁴⁰ i uskrsnuće.⁴¹ Međutim kao što naš duhovni život nije izuzet od nedostataka, padova i grijeha, tako ni naš tjelesni život nije imun pred tim. I jedan i drugi – ako ih se smije uopće dijeliti! – u svojoj su izvornosti pozitivni, ukoliko potječu od Boga,⁴² ali i jedan i drugi podliježu zakonima slabosti. Zato dok smo spremni svojim učenicima oprostiti duhovne nedosljednosti, zašto ne bismo imali razumijevanja i za njihove tjelesne nekorektnosti? Bog nije oslobodio tijelo od njegovih nedostataka: „prah si i u prah ćeš se vratiti”.⁴³ Ono je podvrgnuto slabosti, bolesti i smrti; podvrgnuto je strastima,

36 Usp. Marko PRANJIĆ, *Društveni odgoj kao nezaobilazna komponenta u vjerskom odgoju i pouci mladih* – u: Kateheza, VI (1984) 4, 5–17; G. GIRARDI, *Credenti e non credenti per un mondo nuovo*, Vallecchi, Firenze, 1969; F. POGGELER, *Das Methodenproblem in der außerschulischen Jugendbildung* – u: Beiträge zur Jugendforschung I, Freiburg, 1975.

37 Usp. Marko PRANJIĆ, *Neke antropološke komponente redovničkog poziva* – u: Redovnički identitet. Zbornik radova VIII. redovničkog tjedna, KVRPJ i UVRPJ, Zagreb, 1984, str. 39–48.

38 Post 2,7.

39 Iv 1,14.

40 Mt 26,26–30; Mk 14,22–26; Lk 22,19–20; 1 Kor 11,23–25.

41 Usp. Mt 28,16–20; Mk 16,14–18; Lk 24, 36–49; Dj 6,1–8

42 Usp. Post 2.

43 Post 3,19.

uzrok je teškoća i moralnih borbi.⁴⁴ Upravo zbog toga dužnost je katehete da se brine i za ovaj odgojni vid svojih vjeroučenika; da tijelo bude zdravo i lijepo te prožeto duhom. Na taj način će biti remek djelo Božjeg stvaranja.⁴⁵ Treba ih učiti da svoju tjelesnost založe na području djelotvorne ljubavi jer je Krist baš kao takvu treba: „Krist nema ruke, on ima naše ruke; Krist nema noge, on ima naše noge; Krist nema oči, on ima naše oči; Krist nema osmijeh, on ima naš osmijeh...”⁴⁶

Mnogi tjelesni padovi uvjetovani su nervnim depresijama, pesimizmom, nervozom koja pak nalazi svoje ishodište u nesređenim obiteljima, nedostatku provjerene životne načelnosti, nesigurnosti, osjećaju bezvrijednosti, kompleksima manje vrijednosti, nedostatku ljubavi i tome slično.⁴⁷ Ove okolnosti, htjeli mi to priznati ili ne, olakšavajući su faktori i za savjest naših vjeroučenika⁴⁸ te su i za nas razlogom da ni nad čime ne treba paničiti, nego da se kristovski prihvatimo povjerena nam posla. Ne ići u radoznavo čaprkanje po tuđim savjestima s izlikom da dostatno trebamo upoznati okolnosti kako bismo primijenili adekvatnu terapiju. Radoznalost u takvoj situaciji ne pomaže ni onome koji se njome služi ni onome zbog kojeg je ona primijenjena kao „sredstvo”.⁴⁹ Koliko opterećenja samo možemo nanijeti našim vjeroučenicima cijedeći njihove propuste, koliko time možemo opteretiti svoju fantaziju? A čemu to sve skupa kad i sami znamo da rješenje ne ide u tom pravcu! Mudru odgojitelju dovoljan je koji put pogled, nekoliko riječi, pa da odmah shvati o čemu se radi. Ukoliko vjeruje u svoja odgojna sredstva, njih će staviti u prvi plan, a neće se izgubiti u vječnom kurioziranju. Onaj koji vjeruje da je ljubav jača od slabosti, da je praštanje jače od ne znam kakve pravde, da je dobro izdržljivije od zla, neće oklijevati. Jednim će potezom prijeći preko učinjenog, a onda će se sav založiti da njegov mali „grešnik” osjeti i doživi da ima nešto veće od grijeha, da postoji nešto jače od slabosti, da nam je na raspolaganju nešto što je slađe od same strasti.

3.2. Odgoj osjećaja

Uz tjelesnost je usko povezana i ljudska os-

jećajnost koja se očituje u obliku suosjećanja, divljenja, entuzijazma, simpatija, zaljubljenosti, draži, očaranja, ushićenosti i tome slično. Bez daljnega, to su bogatstva kojima Gospodin urešuje bića i naših vjeroučenika te mogu biti izvorom neprocjenjive energije i najšarolikijih inicijativa u konstelaciji odgoja za odgovornu ljubav ako se to samo pravilno osmisli. Ako ih se pak zapusti, postoji opasnost da se očituju u posve drugom obliku i to kao: okrutnost, apatičnost, nadutost, razdražljivost, sentimentalizam, srdžba itd.⁵⁰ Krivo shvaćeno, a još više krivo življeno kršćanstvo, može učiniti srce okrutnim, a život nesvjedočanskim i čak odumim.

Na području osjećajnosti s obzirom na od-

44 Usp. Gal 5,16–26.

45 Usp. Post 1,27–31.

46 Razmišljanje jednog suvremenog kršćanina.

47 Usp. Louis LEGRAND, *Psicologia applicata all'educazione intellettuale*, La scuola, Brescia, 1975; Nicola DE MARTINI, *Maturità e sesso. La maturità umana condizione per attuare un valido dialogo sessuale*, LDC, Torino, 1977; Gerhard CLOSTERMANN, *La coscienza della donna*, Paoline, Roma, 1959.

48 Usp. Gabriele CALVI, *Giovani e problema morale*, LDC, Torino, 1982; Guido GATTI, *Che male c'è? Problemi di morale sessuale*, LDC, Torino, 1980; Isti, *La dimensione morale della catechesi*, LDC, Torino, 1978; Jean LE DU, *Dove vogliamo arrivare?*, LDC, Torino, 1981; Gabriel MADINIER, *La coscienza morale*; Jakov Rafael ROMIĆ, *U vremenu s Kristom*, KS, Zagreb, 1976; Giuseppe SOVERNIGO, *Sesno di colpa*, LDC, Torino, 1980; Tullio GOFFI, *Etica cristiana in acculturazione marxista*, Assisi, 1975; Georg TEICHTWEIR, *Moral – wieder gefragt. Gesellschaft – Gewissen – Norm – Sünde*, Paul Pattloch Verlag, Aschaffenburg, 1976.

49 Josè RAMOS-REGIDOR, *Il sacramento della penitenza. Riflessioni teologiche, Biblico-storico-pastorale alla luce del Vaticano II*, LDC, Torino, 1971; Različiti autori, *La penitenza. Dottrina, storia, catechesi e pastorale*. Quaderni di Rivista liturgica, br. 9, LDC, Torino, 1969; Franz SCHOLZ, *Schuld Sünde, Fehllhaltung, Winfried-werk*, Augsburg, 1973; G. GATTI, *Adolescenti e penitenza*, LDC, Torino, 1973; BKJ, *Pastoralna pouka o pomirenju za vjernike*, Zagreb, 1976; Felix SCHLOSSER, *Versöhnung – Aus der Isolation befreien*, Lehn Verlag, Limburg, 1974; Ambrosius Karl RUF, *Sünde – Busse – Beichte, Werkbuch für die Verkündigung*, Regensburg, 1976; Thomas SCHWAIGER, *Das vergebende Gespräch. Grundlagen und Praxis des Beichtgesprächs*, Don Bosco Verlag, München, 1981; Erich FEIFEL, *Busse. Bussakrament. Busspraxis*, München, 1975.

50 Usp. Hans THOMAE, *Dinamica della decisione umana*, PAS-Verlag, Zürich, 1964; Antonin EYMIEU,

goj, teško je davati neka opća upustva jer osjećajni život dobrim dijelom pripada sferi intimnosti, a intimnost, bila ona vjerska ili bilo koje druge naravi, rezervirano je područje, pripada naime sferi osobnoga, što znači da je svaki osobno pozvan da o tome govori ili pak šuti. Ipak treba nam biti jasno, intimnost ne smije zaposjesti najveći prostor našeg unutarnjeg života, inače se drastično smanjuje mogućnost odgoja što može i te kako štetiti odgajaniku. Važno je jedno znati: ovdje zakon prisile ne može imati onakav učinak kao što ga može imati na području tjelesnosti. Ja mogu reći da nekog volim zato što me taj prisilio da to kažem. No ne mora značiti da ga uistinu volim. Najčešće je to ono suprotno naime da ga ne volim. Ovdje kao sredstvo vrijede poštivanje, osobno svjedočanstvo i životna mudrost s jedne strane, a s druge jednostavnost, iskrenost prema sebi samome i poniznost da se priznaju vlastiti nedostaci i pogreške.⁵¹ To će biti moguće ako se stvori ozračje povjerenja između vjeroučitelja i vjeroučenika, ako se vjeroučitelj tako postavi da mu vjeroučenik može prići. Vjeroučitelj koji je u sebi riješio neke stvari može zauzeti stav ove naravi.

3.3. Važnost pouzdane informacije

Koja je pak uloga informacije na području osjećajnog života? Spoznaja svakako nije lijek protiv nečistoće srca ako nije usko povezana s odgojem volje i savjesti. Sama je teoretska spoznaja, s obzirom na zakonitost osjećajnog života, od neprocjenjive važnosti da bi se izbjegli kompleksi, strahovi, bojazni, skrupuli;⁵² ona je potrebna da se osoba može svjesno opredijeliti i odlučiti za svoj životni poziv te u isto vrijeme pomaže da se predusretne sve ono što bi odluke na tom području moglo dovesti u pitanje. S druge strane, objektivna informiranost po tom pitanju pomaže da se drugog može bolje shvatiti, da mu se može pomoći, da ga se može odgajati.⁵³ Informacija dakle nije svrha samoj sebi, nego je u službi bilo osobnog odgoja, bilo posredovanja tog odgoja. Ona može biti jamstvo pozitivnog pristupa⁵⁴ ovoj sferi ljudske osobe naime to da se na ljudsku seksualnost neće gledati kao na nešto što bi bilo vrijedno

prezira, opasno za dušu, ponižavajuće, životinjsko, nego kao na sasvim pozitivnu stranu ljudskog bića koja se živi različito u različitim fazama i različitim životnim opredjeljenjima. Pozitivnost nadalje znači da se i sam redovnički izbor za čistoću ne smije smatrati nekim ne-prirodnim lišavanjem i preziranjem vlastite seksualnosti, nego svjesno, hotimično i uvjereno opredjeljenje za nešto, ili bolje rečeno za Nekoga koji može učiniti takav način života osmišljenim, uspelim i nadasve sretnim.

3.4. Rizik potiskivanja

Još bi se osvrnuo na neka pitanja s ovog područja. Što, recimo, reći o problemu potiskivanja podsvjesnog? Svaki od nas nosi u sebi svijet podsvijesti koji je jedinstven i neponovljiv za svakog pojedinog, a izvor su mu različiti oblici duševnog doživljavanja: utisci, sjećanja, iskustva, osjećajnost, razdražljivost, sklonost prema drugom spolu, opojnost majčinstva, očinstva itd. Ovaj svijet podsvijesti odlučuje stanjem duše, odlučuje našim stavovima i izborima koji su obično svjesni i promišljeni ukoliko su prošli kroz filter svijesti, ali se znaju očitovati i na

Il governo di se stess – IV, La legge della vita, Paoline, Roma, 1958; Isti, *Il governo di se stess – II, Ossessione e scrupolo*, Paoline, Roma, 1968; Rudolf STERTENBRINK – Hanne Lore CANITZ, *Psychologie als Glaubenshilfe. Thematische Gottesdienste*, Regensburg 1974.

⁵¹ Usp. VIGANO–AUBRY–SCHEPENS, *Duhovno vodstvo*, (Nadahnuća 1), KSC, Zagreb, 1983.

⁵² Usp. Antonin EYMIEU, *Il governo di se stesso – II, Ossessione e scrupolo*, nav. dj.; Orazio SICILIANI, *Fondamenti critici di psicopatologia generale*, Rim, 1979; W. RONALD – D. FAIRBAIRN, *Psihoanalitičke studije ličnosti*, Naprijed, Zagreb, 1982; Rollo MAY, *Psihologija i ljudska dvojba*, Naprijed, Zagreb, 1980.

⁵³ Usp. T. Arthur JERSILD, *Psicologia dell'adolescenza*, La scuola, Brescia, 1970; R. HARRE, *La spiegazione del comportamento sociale*, Mulino, Bologna, 1977; H. Erik ERIKSON, *Omladina kriza identifikacija*, Pobjeda, Titograd, 1976; N. Alvin DEIBERT, *Nuovi strumenti per modificare il comportamento*, Astrolabio, Rim, 1977; Pol DIL, *Psihologija motivacija*, Prosveta, Beograd, 1978.

⁵⁴ Usp. Deklaraciju II. vat. sabora o kršćanskom odgoju: „Gravissimum educationis”, br. 1.

nekontroliran i pomalo nepredvidljiv način.⁵⁵

Ima kateheta koji se prema svojoj podsvijesti i podsvijesti svojih vjeroučenika odnose represivno tako da pod svaku cijenu nastoje zatomiti svaku njihovu pa i najbljeđu pojavu na brutalan način, uvjeravajući se kako su to ružne stvari, opasne, nedostojne redovničkog poziva i kao takve grešne.⁵⁶ Drugi se prema njima odnose na konvencionalan način: „ne žele ispasti smiješni“, „treba biti ozbiljna osoba – dostojna svakog respekta!“; „treba paziti i štiti čast obitelji iz koje se potječe“ i tome slično.

Ovakav pristup podsvijesti oblikuje različite savjesti.⁵⁷ Jednim dijelom one su bolesne ukoliko su prožete strahovima, predrasudama, opsesijama, skrupulima i proturječnostima. S druge strane postoji mogućnost da se rodi tzv. farizejska osobnost što konkretno znači da je takvoj osobi najviše stalo do toga da vanjština i vanjsko ponašanje bude dolično, a u unutrašnjosti može biti svakako. Treća mogućnost deformirane savjesti vis-a-vis podsvijesti očituje se u obliku kukavičluka, tj. osobnost koja uvijek traži izlaz u bijegu dok ne naleti na takvu situaciju gdje se više ne može bježati. Takva obično završava dramatično.

Najobjektivniji pristup podsvijesti jest pozitivno-razboriti⁵⁸ koji se sastoji u tome da se podsvjesne manifestacije kritično sagledavaju, tj. da se pita zašto je došlo do njih te da se vrednuje ono što je pozitivno u njima. Mirnoća duha koji sve promatra zdravim kriterijima oslobađa od licemjerstva i neopravdana straha te formira prosvjetljenu savjest koja zna što je dobro, a što je zlo, uz to delikatnu koja bez kompromisa otklanja bespotrebno.

Sve nas ovo dovodi do zaključka da vjeroučitelj s obzirom na vlastiti osjećajni život, kao i onaj svoga vjeroučenika, ima pravo na jasnu, pozitivnu i objektivnu informaciju te adekvatan odgoj. Ukoliko bi se usvojilo ovo načelo i pitanje odgoja za odgovornu ljubav našlo bi još jednu mogućnost više za njegovo odgovarajuće rješenje.

3.5. Volja kraljica duševnih moći

Međutim postoji još jedan korak dalje. Sama informacija, kao što rekosmo, još nije ni-

kakvo jamstvo donošenja pravih odluka ni uzimanja ispravnih stavova. Treba se prebaciti na područje formiranja volje koja je „kraljica“ naših duševnih moći. Tko ima odgojenu volju spreman je *odgovarati* za svaki svoj čin te je *autentičan* u svojim pristupima i *ustrajan* u svojim izborima.⁵⁹

Formiranje volje dakle odvija se na tri razine i to pojedinačno: na razini odlučivanja koje je s jedne strane plod iscrpnog i razboritog razmišljanja, a s druge uvjetovano potrebom pred kojom stoji odgajnik i koju treba zadovoljiti. Nije svoju volju odgojio onaj koji je neodlučan, koji se stalno nalazi između „da“ i „ne“ i za svaku od ovih mogućnosti ima dovoljno i razloga i bojazni. To je paralizirana osoba koja ne može pomoći ni sebi ni drugome.

55 Usp. Ewald BOHM, *Manuale di psicodiagnostica di Rorschach*, Guinti Barbara, Firenze, 1978; Pietro BOSCOLO, *Psicologia dell'educazione*, Aldo Martello Giunti, Milano-Firenze, 1974; Antonio ARTO, *Psicologia evolutiva*, UPS, Roma, 1973; D. W. WINNICOTT, *Dijete, obitelj i vanjski svijet*, Naprijed, Zagreb, 1980; Muriel GARDINER, *O covjeku – vuku*, Naprijed, Zagreb, 1981.

56 Usp. Georges CRUCHON, *Il sacerdote consigliere e psicologo*, Marietti, Torino, 1972; Herve CARRIER, *Psico-sociologia dell'appartenenza religiosa*, LDC, Torino, 1966; Roberto ZAVALLONI, *Psicologia pastorale*, Marietti, Torino, 1970; D. FARNSWORTH-H. OLIVER-F. BRACELAND, *Psiquiatria, Sacerdocio y direccion pastoral*, Santander, 1975.

57 Usp. Različiti autori, *Coscienza amore e liberta*, Cittadella, Assisi, 1972; Gabriel MADINIER, *La coscienza morale*, LDC, Torino, 1982; Giuseppe SOVERNIGO, *Senso di colpa*, LDC, Torino, 1980.

58 Usp. Erich FROMM, *Covjek za sebe. Istrazivanja o psihologiji etike*, Naprijed, Zagreb, 1977; Ignace LEPP, *Psihologija prijateljstva*, KS, Zagreb, 1978; Francesco CANOVA, *Salute mentale e controllo dell'ansia*, LDC, Torino, 1977; Michel QUOIST, *Između petnaeste i ljubavi*, Zagreb, 1971; Viktor FRANKL, *La sofferenza di una vita senza senso. Psicoterapia per l'uomo d'oggi*, LDC, Torino, 1978; Michele PELLEREY, *Obiettivi didattici: il processo decisionale*, Estratto da „Orientamenti pedagogici, Anno XXII, br. 4, 1975.

59 Usp. Marko PRANJIĆ, *Neke antropološke komponente redovničkog poziva, nav. dj.*; Marko ŠTEKIĆ, *Obilježja identiteta redovnika*, Štefan BALAŽIĆ, *Dinamika življenja redovničkog identiteta*; Jakov MAMIĆ, *Poteškoće u ostvarivanju redovničkog identiteta – Svi se ovi prilozi nalaze u Zborniku radova VIII. redovničkog tjedna: Redovnički identitet*, Zagreb, 1984.

Druga razina odgajanja volje sastoji se u posebnosti nadvladavanja poteškoća, bilo unutarnje (depresije, strahovi, zdravlje), bilo vanjske naravi (oporba, prijetnje, neslaganje), ali tako da to ne bude kopiranje nikoga. Budući da je svaki čovjek kao pojedinac neponovljiv, takva mora biti i njegova volja – autentična. Ne smije se povoditi ni za kim, oponašati bilo čije pokušaje i rješenja, on treba biti izvoran, baš onakav kakvog ga želi i Gospodin.

Treća razina odgoja volje jest ustrajnost i ona, unatoč monotoniji, privodi pothvat kraju. Ne treba ipak ustrajnost u dobru poistovjetiti s tvrdoglavošću u zlu. Zakonitost zla jest sljepoća koja ne dopušta gledanje i osvajanje istine te čini čovjeka oholim i nepopustljivim pa i onda kad stvarno vidi da je pogriješio. I odgoj za odgovornu ljubav treba staviti u granice razumom prosvjetljene volje.

Suvremeni mentalitet ne ide u prilog formaciji volje, nego koji puta do ludila zaoštava fantaziju i sentiment. Sredstvo su mu kino i televizijski, odnosno video programi, spektakli kojekakve naravi, šund, komotnost, seksualna nediscipliniranost... Ožiljke toga nose i naši vjeroučenici. Uz vjeronaučne dvorane oni dobro poznaju i druge, uz vjeronaučni način ponašanja, oni poznaju i drugi, uz uglađeno oplođenje prema osobama, oni poznaju i drugi. Ni kateheta se ne bi smio vladati kao da za to ne zna, ne bi smio to ni prešućivati ni zbog toga šibati po vjeroučenicima ovim ili onim prijetnjama. Iz vjeroučiteljeva stava, načina razmišljanja, držanja, vjeroučenik treba crpiti alternativu.⁶⁰ On treba neprestano uvježbavati volju kako bi nadvladao emotivnost, impulsivnost, strastvenost, klonulost itd. Privilegirani momenti ovog uvježbavanja su zauzeto nastojanje oko malih i velikih stvari, spremnost da se uvijek počne od početka, a nadasve redoviti sakramentalni život.

Cilj odgoja za odgovornu ljubav jest formiranje zrele ljudske osobnosti. Pravilno odgojena savjest nezaobilazni je faktor čuvanja i promicanja takve osobnosti. Ona ne pozna formalizam, licemjerstvo, skrupuloznost, laksnost i rigorizam. Posve joj je jasno što treba činiti i toga se vjerno pridržava, ne isključujući određene probleme s obzirom na konkretnu praksu.⁶¹

4. VJERNIČKI PRISTUP PROBLEMATICI ZALJUBLJENOSTI

Nakon što su iznesene neke teoretske spoznaje koje se izravno odnose na odgoj za odgovornu ljubav, prijeći ćemo polako na konkretno tretiranje dotične problematike. Svakako bi bilo jako neozbiljno i previše amaterski baviti se ovim stvarima, a ne poznavati cjelokupan sklop sila i doživljaja koji imaju svoju logiku i zakonitost djelovanja. Isto tako bilo bi vrlo opasno da kateheta ostane samo na razini hladne teoretske spoznaje. Znanje mora biti prožeto toplinom. Ono ne smije biti u prvom planu nego sigurna osnova od koje se polazi, koje je kateheta svjestan, koje rasvjetljava njegov stav, sugerira mu postupak, daje mu sigurnost u kojem smjeru treba krenuti, ali u prvom planu mora biti čovjek i to cjeloviti čovjek s dubokim uvjerenjem da ima ponuditi nešto lijepo i uvjerljivo, toliko uvjerljivo da pred tim pada svaki strah i svaka sumnja. Konkretno!

4.1. Biti jedno

Dolazi ti mlada osoba i povjerava ti se da je nekoga iskreno zavoljela, da s njim ozbiljno računa, da bi ga željela stalno imati uza se, da s njim želi dijeliti svoju budućnost bila ona ne znam kakva, da žele biti jedno drugim i oslonac i drug, jednom riječju da žele biti *jedno*. Što ti je kao dobrom vjeroučitelju činiti? Prije sve-

⁶⁰ Usp. G. BIEMER, *Der Katechet als Kunder der gottlichen Offenbarung* – u: Oberrheinisches Pastoralblatt, 65(1964) 331–337; W. NASTAINCZYK, *Der Laienethologe* – u: KB 90 (1965) 1–10, 61–70; G. STACHEL–A. ZENNER (izd.) *Einubung des Glaubens* (Tilmann–Festschrift), Wurzburg, 1965; posebno: W. BLESS, *Der lebendige Glaube des Katecheten als Voraussetzung der Glaubensvermittlung*, 13–26 i G. FRANK, *Der Dienst des Laien am Kerygma*, 27–43; W.G. ESSER, *Personale Verkundigung im Religionsunterricht* (Aktuelle Schriften zur Religionspadagogik, sv. 6), Freiburg–Basel–Wien, ³1965.; Karteikarte: *Katechet*, Beilage KB 91 (1966) (literatura); F. X. BANTLE, *Der Priester als hauptamtlicher Religionslehrer* – u: KB, 92 (1967) 652–661; E. GROSS, *Fuhrung zu weltfahigem Glauben* (Aktuelle Schriften zur Religionspadagogik, sv. 16), Freiburg–Basel–Wien, 1967, posebno 273–283.

⁶¹ Usp. Marko PRANJIĆ, *Neke antropološke komponente...* posebno str. 46–47.

ga zahvali Bogu da na tako plemenit, topao, uvjerljiv i nježan način djeluje u tvom vjeroučeniku.⁶² Nek ti to bude dokaz da te Bog u tome trenutku poziva na suradnju da zajedno s njim izvedeš velika djela. Nemoj najprije strahovati, bojati se, imati predrasude, podržavati sumnje! Nemoj na to mlado biće koje se otvara pred tobom da primi blagoslov sasuti žeravicu prijetnji koja će ga sparušiti i paralizirati. Pričaj mu o lijepim stvarima, jer on to od tebe očekuje, pričaj mu o tome kako je u tom trenutku najbliži Bogu.⁶³ Reci mu da ono što on sada osjeća da je to tek slika one velike Ljubavi koja i ne zna ništa drugo doli darivati se i darivajući se stvarati sebi slična. Reci mu da voli, ali da još više voli, i da shvati da voljenje ne poznaje granice. Ukoliko ti to pođe za rukom, a to je najlakše u toj situaciji, navijestila si Boga ljubavi – Oca Gospodina našeg Isusa Krista.

4.2. Gospodin u ogledalu

U takvim i sličnim situacijama često mi padne na pamet onaj susret Gospodina s dvjema sestrama.⁶⁴ Jedna je sjela do nogu. Ne zna se što joj je Gospodin pričao, ali zna se da je ozračje moralo biti zanimljivo, do te mjere zanimljivo da su obadvoje prestali misliti na ono što je netko smatrao najvažnijim. Dapače, poziv na „najvažnije” ih je zasmetao i pomalo začudio. Pa njima je bilo lijepo i bez toga: „Jer ne živi čovjek samo o kruhu, nego od svake riječi koja izlazi iz usta Gospodnjih!”⁶⁵ Koliko ta riječ može i zna biti hranjiva, koliko zasitna, koliko opojna, svjedoči nam Marija. Ona je bila sretna da može sjediti do nogu Gospodinovih i da se niz nju slijeva ta velika rijeka topline koju ljudsko uho nije čulo. Evanđelista nije uspio zabilježiti to govorenje. Mislim da nije bilo ništa posebno što nije već drugdje u evanđeljima na ovaj ili onaj način kazano i zabilježeno. U čemu je onda Marija doživjela taj čar? Što ju je uvuklo u dubine? Najvjerojatnije način i uvjerenje s kojim je Isus pristupio toj ženi željnoj prihvaćanja, željnoj prijateljevanja, željnoj da čuje da je voljena. Što mislite da li bi Marija tako udobno sjedila do nogu Gospodinovih da joj je on počeo predbacivati, da joj se počeo prijetiti, da ju je neprestano pozivao na

njene dužnosti i obveze, da joj je ukazivao na njene nedosljednosti? Ma on je vjerovao svojoj ponudi i zato je znao izabrati metodu. Prema onima koji su prihvatili tu ponudu bio je baš onakav kakva je bit te ponude – ljubazan, susretljiv, neobično strpljiv, milosrdan, širokogrudan.

4.3. Naš način

Ne bismo li i mi mogli prihvatiti taj stil umjesto da našim „zaljubljenicima” pričamo o njihovim dužnostima, o njihovim obvezama, o opasnostima koje mogu nastati, o manipulacijama, a oni žele biti potvrđeni, oni žele razgovarati o lijepome. Njih drugo ne zanima. Do te mjere za njih postane sve sporedno da se „redoviti” kateheta pita: pa gdje živi taj svijet? Jesu li oni uopće prizemljeni? Zato si on u svojoj revnosti uzme za dužnost da ih prizemlji, da ih vrati u „stvarnost”, da im pokaže „da život ima i drugo lice”, da se „ne živi samo od ljubavi”, da „medeni mjesec brzo prolazi” i tome slično.⁶⁶

⁶² Usp. Joseph AUBRY, *Matrimonio perche?* SEI, Torino, 1969, J. BRAUE, *Il matrimonio cristiano*, Jaca Bock, Milano, 1980; D. TETTAMANZI, *Dimensioni religiose del matrimonio e della famiglia*, La scuola Brescia, 1975; BRUNETTI M. i drugi, *Un uomo, una donna e l'amore*, LDC, Torino, 1976.

⁶³ Usp. MOLINSKI Waldemar, *Theologie der Ehe in de Gegenwart*, Paul Pattoloch Verlag, Aschaffenburg, 1976; Usp. također literaturu u bilješci 62.

⁶⁴ Usp. Lk 10,38–42.

⁶⁵ Usp. Mt 4,4; Lk 4,4.

⁶⁶ Dovoljno je misliti na pouke za pripremu na brak koje se odvijaju u našim župnim uređima. Izgleda da je vjeroučiteljima prvenstveno stalo do toga da ukažu na probleme, teškoće, rizike i opasnosti koje mogu proisteći iz bračne veze, a manje razbijaju glavu time kako ljudima posvijestiti do te mjere njihov osjećaje da oni postanu stavovi koje neće moći mijenjati svaka „nova prilika”. Najvjerojatnije se zbog toga mnogi mladenci za vrijeme takvih pouka osjećaju dosta nelagodno. Ne zato što ih ne bi zanimao razgovor o braku, nego zato što je takav razgovor često puta izvan domene njihovih stvarnih i trenu tačnih osjećaja. Zbog toga se čuju izjave mladih. „Samo nek on svoje svrši, a mi znamo što nam je činiti!” Kad bi ova izjava bila ukorijenjena, onda ne bi trebala zastrašivati. No na žalost ona je isto često puta vrlo ishitrena, pa će na koncu ipak „velečasni imati pravo”, i to će ga „pravo” stalno potvrđivati u njegovu opredjeljenju i načinu pristupa.

Ne događa li se s tim mladim ljudima u takvim situacijama nešto slično kao s kontemplativcem koji je duboko zaronio u Božju nazočnost i kad ga neka nemilosrdna ruka dotakne da ga vrati u „stvarnost”, on ne može ništa drugo doli požaliti što je izgubio svoju „nestvarnost” koja je stvarnija od bilo koje stvarnosti,⁶⁷ koja može nadomjestiti toliko toga bez čega se, po mišljenju drugih, ne može u životu? Opterećenje nas kateheta je često i naš stil i način života. Neko nam je utuvio u glavu ili smo si mi to sami utuvili, da je ono što mi živimo i kako mi živimo najbolje, jedino, najsavršenije, Bogu najdraže. A što ako Bog voli i druge oblike? Pa nije li sam Gospodin neopozivu ljubav dvoje ljudi digao na razinu sakramenta? Nije li njihovo zauzeto voljenje znak Božje ljubavi prema njegovoj Crkvi?⁶⁸ Reći ćete mi: „Ima voljenja i voljenja, ljubavi i ljubavi! Nije svako voljenje voljenje, niti je svaka ljubav ljubav!” Ne postoji jedan jedini način na koji se može Boga ljubiti. Budući da je Bog neizmjeran, on je neizmjeran i u nuđenju i prihvaćanju ljubavi. On je inventivniji nego što si mi to možemo i zamisliti.⁶⁹ On zna čekati i tamo gdje mi mislimo da ne može nikako biti prisutan. On zna voditi i kroz padove. On zna odgajati i kušnjom.

Zato je naš način slijeđenja Gospodina sigurno samo jedan od načina koji može biti manje ili više dosljedan. I u ovom obliku života čovjek može ne voljeti, može Boga ne ljubiti, može ne biti Bogom opojen, premda, gledano izvana, sve skupa štima: zavjeti se održavaju, na molitvu se ide, obavljaju se dnevni poslovi, sluša se poglavare. Ne treba puno vremena pa da i prosječan čovjek vidi da tu ipak nešto nedostaje, da nešto veliko manjka, da i takav oblik života, koliko god izvana izgledao u redu, ima svojih velikih nedostataka.⁷⁰

Ljudi u nama žele vidjeti čovjeka, oduševljena, poletna, sretna, zadovoljna svojim izborom, a ne stroj koji radi po programu. Hladnoća ubija, oduševljenje privlači. Čovjek u tom svom poletu može biti i „nerealan”, „lebdjeti u zraku”, ali ako vjeruje u ono što govori, ako živi ono što drugom preporuča, onda to nikako ne može ostati bez učinka na vjeroučenike. Oni nose u sebi zakvačku za takav oblik suradnje.

Tko je u utopističkiji od mladih? Tko više vjeruje idealima od mladih? Tko je spremniji na razike od mladih.⁷¹ Tko ima veće predispozicije „nadati se protiv svake nade”⁷² od mladih? Kršćanstvo je u svojoj biti utopija kojoj nema premca, ali utopija iza koje stoji obećanje samoga Boga: „Tko vjeruje, pa makar i umro, živjet će!”⁷³ Navijestiti ovu poruku može samo onaj tko joj vjeruje, tko se za nju založio cijelim svojim bićem, tko ni na trenutak ne sumnja da će ući u njen posjed.

4.4. Stav prema ljubavi

Sasvim suprotno ovome, zanimljivo je konstatirati da su mnogi kršćani jako skloni ulijevati strahove, prijetiti se sad zapovijedima, sad Crkvom, sad samim Bogom. Kako malo u njihovu navještaju ima radosne vijesti, kako malo u njihovoj ponudi ima dubine koja prodire u božanska bogatstva, kako malo računaju s Bogom koji je Bog ljubavi! Ta ljubav je u njihovoj svijesti slabašna, žgoljava, rahitična, na nogama može sačuvati samo prijetnja, zapovijed, propis. Ona nema svoje unutarnje snage. Stoji dok stoje vanjske okolnosti koje je podržavaju. Maknu li se one, ona padne.

Takav pristup ljubavi sigurno nije kristovski. Krist je, istina, bio svjestan zla u svijetu. Znao je

67 Životopisi kontemplativaca obiluju ovim oblikom doživljavanja stvarnosti. Nije to samo karakteristika odraslih ljudi. Slične ako ne identične pojave događaju se i kod vrlo mladih pregoaca za sjedinjenjem s Bogom kao što su recimo sv. Dominik Savio, sv. Tezija od Dje teta Isusa, sv. Alojzije itd.

68 Usp. cjelokupnu literaturu u bilješci 62.

69 Dokaz su Božje ljubavi i njegove strpljivosti sami obraćenici. Bez obzira na to kakvim su životom živjeli i kojim intenzitetom su se „udaljavali” od Gospodina. Tamo daleko, gdje možda ni u snu nisu sanjali da će se susresti s njim, on ih je upravo tu čekao. Bez velikog nabiranja, spomenimo samo dvojicu: sv. Pavao i sv. Augustin.

70 Usp. Marko ŠTEKIĆ, nav. dj.

71 Usp. Calogero RIGGI, *Il messaggio dei primi martiri* (Mondo nuovo 18), LDC, Torino, 1978, Antonio ALESSI, *Avevo fame...* (Mondo nuovo 16), LDC, Torino, 1978, Flavio PAJER, *La catechesi come testimonianza*, LDC, Torino, 1969.

72 Rim 4,18.

73 Iv 11,25.

da je ono moćno, znao je da može izazvati i da izaziva rane. Ali, ako smo njegovi sljedbenici, onda bismo isto morali znati da je na njegovu riječ to zlo prestalo egzistirati,⁷⁴ da je na njegovu riječ: „Iziđi!“, zlo odstupilo,⁷⁵ da je na njegovu riječ: „Thalita, kumi!“⁷⁶ smrt umakla. Reći ćete: „Sve je to istina, ali je istina i to da je i on okusio oštricu zla kad je ostavljen i prezren na križu kriknuo: „Eli, Eli, lama sabak tani!“⁷⁷ Jest, istina je, ali je istina i to da je taj isti žrtvovani Jaganjac *iza svoje smrti* mogao reći: „Mir vama, ne bojte se! Ja sam!“⁷⁸ Što će reći, ljubav je jača od smrti jer je nadživjela ubijeno tijelo. Ona je jača od zla i kao takva ima zadnju riječ u cijeloj ljudsko-božanskoj avanturi. Zato njoj treba vjerovati naročito kada iza nje stoji samo Božje obećanje. Zbog sumnje u efikasnost ljubavi ne bi se smjelo dati previše prostora strahu i zapovijedi. Onima koji su vjerovali da ih može osloboditi zakon, da ih mogu spasiti njihovi propisi, Isus je doviknuo: „Obijeljeni grobovi!, Zmijska legla!“⁷⁹ Ne znači da je Gospodin bio protiv zakona. Pa njegove su riječi: „Tko dokine i najmanju kvačicu i nauči ljude drukčije...“⁸⁰

Kako ga sad shvatiti? Ima se dojam da i Gospodin proturječi: sad kaže jedno sad drugo, sad ustvrdi jedno sad ga opet porekne. Tako se doimlje na prvi pogled. Međutim ako se uđe u logiku njegova razmišljanja onda stvari izgledaju drukčije. Najlakše bi se mogla definirati njegova metoda izrekom sv. Augustina: „Ljubi i čini što hoćeš!“ U ovaj „što hoćeš“ ne može nikako ući nešto nevaljalo jer bi isključilo prvu pretpostavku: *ljubi*. Da li čovjek uopće ima snage činiti nešto nevaljalo dok ljubi? To je nemoguće, te se dvije stvari ne podnose: ljubav isključuje korištenje, ona otklanja zlorabu, ona ne ponizuje, ona ne vrijeđa, ona ne iskorištava.

Pa ipak reći ćete: „Koliko je onih koji kažu da ljube, a čine takve gluposti i iskorištavaju i zlorabe i ponizuju i vrijeđaju?“ Pa nije valjda da vjerujete njihovoj tvrdnji? Reći ćete: „Jasno da ne vjerujemo!“ A čemu onda vjerujete? Što je izlaz iz te situacije? Da se ne vjeruje njima, a da se ne vjeruje ni ljubavi! Ako nije istinita ova tvrdnja, kako onda da ima tako malo uvjerljivih razmišljanja koja govore o ljubavi kao nečem velikom, snažnom, preobrazujućem, kao alternativi kojoj nema premca?!

Kateheta nema pravo na sumnju s obzirom na ljubav jer ona je središte radosne vijesti koju on treba navijestiti, ona je jedina i najveća zapovijed Krista Gospodina,⁸¹ ona je snaga koja nosi, ona je okosnica koja drži, ona je voda koja napaja, ona je oganj koji grije, ona je sigurnost pred kojom sve uzmiče, ona je uvjerenje koje stavlja vlastiti život na kocku, ona je pokretačka snaga koja uplašenog otvara, ona je dar Božji u nama!

Ako smijem citirati brata u vjeri, onda ću reći: „Prorokovanja? Uminut će. Jezici? Umaknut će. Spoznanje? Nestat će. Ljubav nikada ne prestaje.“⁸² Takvoj ljubavi naučimo svoje vjeroučenike pa se ne bojmo da će ona biti neodgovorna!

---

74 Usp. cjelokupni sklop izvanrednih ozdravljenja o kojima izvještavaju evanđelja, Djela apostolska i poslanice.

75 Usp. Mk 5,8.

76 Usp. Mk 5,41.

77 Mt 27,46.

78 Usp. Lk 24,36-43 i paral.

79 Usp. Mt 23,27; Lk 11,44.

80 Usp. Mt 5,18; Lk 16,17.

81 Mt 22,37-40.

82 1 Kor 13,8.